

SOSYAL HİZMETTE İYİLİK HALİ KAVRAMI

Makale Bilgisi / Article Info

Alındı/Received: 01/12/2017

Kabul/Accepted: 12/12/2017

WELL-BEING CONCEPT IN SOCIAL WORK

Seda Attepe Özden, Yrd. Doç. Dr.

Sosyal Hizmet Bölümü, Başkent Üniversitesi

Merve Deniz Pak, Arş. Gör.

Sosyal Hizmet Bölümü, Başkent Üniversitesi

Arzu İçağasıoğlu Çoban, Prof. Dr.

Sosyal Hizmet Bölümü, Başkent Üniversitesi

Öz. Tarih boyunca insanlar yaşamlarını mümkün olan en "iyi" biçimde sürdürmeye çalışmışlardır. Tarımda, teknolojiye, insanlar tarafından oluşturulan sağlık, eğitim, yönetim, kent gibi tüm sistemlerde nihai amaç hep daha iyiye ulaşmak olmuştur. İyi'yi sağlayacak durumların, oluşların ne olduğu ise toplumdan topluma ve zamanın ruhuna göre farklılık göstermiştir. Sosyal hizmet mesleği de temelde insanoğlunun iyilik haline ulaşma çabalarının bir sonucudur. Her ne kadar mesleğin ortaya çıkışı yoksulluk içinde yaşayan bireylerin bu yoksulluktan kurtulmasını amaçlamak olsa da ilerleyen dönemlerde toplumdaki her birey, grup ve topluluk için iyilik halinin sağlanması mesleğin temel noktalarından biri olmuştur. Hatta günümüzde tüm nüfus grupları için iyilik halinin sağlanması artık bir hak olarak görülmekte hatta çoğu zaman yasalarla güvence altına alınmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı iyilik hali kavramının ne olduğunu irdelemek ve sosyal hizmet literatüründe iyilik hali kavramının neden önemli olduğunu, kavramın hangi boyutları içerdiğini ortaya koymaktır. Çalışmada öncelikle iyilik hali kavramının nasıl tanımlandığı üzerinde durulacak, kavramı açıklayan teorilerden söz edilecektir. Sonrasında ise iyilik halinin sosyal hizmet açısından taşıdığı önem tartışılacaktır.

Anahtar sözcükler: İyilik Hali, İyilik Hali Teorileri, Sosyal Hizmet

Abstract. Throughout history, people have tried to maintain their lives in the best possible way. In agricultural, technological, human-generated health, education, management, urban and all systems, the ultimate goal has always been better. The conditions to provide 'good', what is happening differed according to the collecting from society and the soul of time. Social work profession is also a result of the efforts of the human being to achieve wellbeing. Although the emergence of the profession aims to eliminate the individuals living in poverty, in the later periods, 'well-being' for every individual, group and community in society has been one of the cornerstones of the profession. Even today, well-being for all population groups is now regarded as a right and is often guaranteed by law. The main aim of this study is to examine what the concept of well-being is and to show why the notion of well-being is important in the social work literature and what dimensions the concept includes. In the study, first of all, it will be mentioned how to define the concept of well-being, the theories explaining the concept. After that, the importance of well-being in terms of social work will be discussed.

Key Words: Well-being, Well-being Theories, Social Work.

GİRİŞ

Sosyal hizmeti tanımlamaya ilişkin çabalar mesleğin ortaya çıkışından itibaren var olmuştur. Geçmişten günümüze kadar sosyal hizmetin misyonunu, amacını, sınırlarını tanımlama çabası devam etmiş ve bu bağlamda pek çok tanım yapılmıştır. Bu tanımlardan birkaçı şu şekilde ifade edilebilir;

Kanada Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği'nin tanımına göre "*Sosyal hizmet bireylerin, ailelerin, grupların ve toplulukların bireysel ve toplumsal iyilik hallerini (well-being) sağlamayı amaçlayan bir meslektir...*" (CASW, 2008).

Sosyal Hizmet Uzmanları Uluslararası Federasyonu (International Federation of Social Workers -IFSW) ve Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği (International Association of School of Social Work-IASSW) tarafından 2013 yılında yapılan global tanıma göre sosyal hizmet; "*yaşam zorluklarını çözmek ve iyilik halini (well-being) arttırmak için insanları ve yapıları devreye sokar.*"

Sosyal hizmetin global tanımı 2014 yılında IFSW ve IASSW tarafından bir kez daha gözden geçirilmiştir. Buna göre "*Sosyal hizmet, toplumsal değişme ve kalkınmanın, toplumsal birlikteliğin tesis edilmesine ve insanların yetkinlik ve özgürlüklerinin geliştirilmesine yardımcı olan uygulama temelli bir meslek ve bilim dalıdır. Sosyal adalet, insan hakları, ortak sorumluluk ve farklılıklara saygı ilkeleri sosyal hizmet mesleğinin odağında yer alır. Temellerini sosyal hizmet kuramları, sosyal bilimler, beşeri bilimler ve uygulamadan elde ettiği bilgilerin oluşturduğu sosyal hizmet, yaşamda karşılaşılan güçlüklerin giderilmesi ve iyilik halinin sağlanması için insanlar ve toplumsal yapılarla meşgul olur.*" (IFSW, 2014).

Zastrow'un (2010) sosyal hizmet tanımı ise şu şekildedir: "*Sosyal hizmet; insanları güçlendirmek, bireylerin, ailelerin, grupların, kuruluşların ve toplulukların kişisel, kişilerarası, sosyoekonomik ve siyasi alandaki güç ve etkilerini arttırarak iyilik halini gerçekleştirmelerine yardımcı olma sürecidir*".

Payne (2006) tarafından yapılan sosyal hizmetin üç boyutu şeklindeki kavramsallaştırmada da karşımıza çıkmaktadır. Payne'e göre bu üç boyut;

- Sosyal değişim- dönüşümsel
- İnsan ilişkilerinde sorun çözme- toplumsal düzeni sağlama
- İyilik halini geliştirmek için bireyin özgürleşmesi –terapötik şeklindedir (Payne (2006; akt. Adams, Dominelli, Payne, 2009).

Görüldüğü gibi hem uluslararası alanda işlev gösteren sosyal hizmet kuruluşlarının hem de akademisyenlerin yaptıkları tanımlar gözden geçirildiğinde pek çok ortak nokta göze çarpmaktadır. Bunlar arasında yer alan “iyilik hali” (well-being) kavramı belki de hemen her tanımda geçen ve sosyal hizmetin nihai amacı olarak ifade edilen en temel noktalardan biridir.

Bir durumu, olguyu, konuyu tanımlamak ona nasıl baktığımızı ve onunla ne yapmak istediğimizi ortaya koyar. Sosyal hizmete ilişkin tanımların hemen hepsinde iyilik halinin yükseltilmesine yapılan vurgu kavramın değerlendirilmesi ve analiz edilmesini gerekli kılmaktadır. Akademisyenler, uygulayıcılar veya öğrenciler açısından “iyilik hali” nin ne olduğunun, neleri kapsadığının çok da irdelenmeden kabul edildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Sosyal hizmet açısından iyilik hali nedir? Nasıl sağlanır? İyilik haline ulaşmak için ne gerekir? İyilik hali bireysel bir kavram mıdır? Bireyin (veya toplumun) kendisi için iyi olan bir şey her zaman (ki üstelik bu kendi kaderini tayin hakkı ile yakından ilişki olarak düşünülebilir) onun için iyi midir? İyi olmadığı durumlarda ne yapılmalıdır? Bu sorular yanıtları kolaylıkla verilebilecek sorular değildir kuşkusuz. Ancak iyilik halinin ne olduğunun açıklanması, bileşenlerinin ve iyilik halini oluşturan koşulların ne olduğunun ortaya konması sosyal hizmet açısından bireyler ve toplumlar için iyilik halinin sağlanmasına neden bu kadar önem verildiğinin anlaşılmasına yardım edeceği düşünülmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı iyilik hali kavramının ne olduğunu tartışarak sosyal hizmet açısından neden bu kadar önemli olduğunu irdelemektir. Bu bir açıdan felsefi bir çaba olarak değerlendirilebilir. Çünkü felsefe bize “*Var olanların varlığı, kaynağı, anlamı ve nedeni üzerine düşünme ve bilginin bilimsel olarak araştırılması*”nı (TDK, 2017) önermektedir. Çalışmada da iyilik hali kavramının kaynağı ve anlamı irdelenmeye çalışılacaktır.

Çalışmada öncelikle iyilik halinin ne olduğu, iyilik hali konusundaki kuramlar ve farklı ele alışırlar üzerinde durulacak daha sonra sosyal hizmet açısından iyilik halinin neden ulaşılmak istenen nihai bir hedef olarak konulduğu konusu irdelenecektir.

İyilik Hali Kavramı

Oxford Sözlüğü’ne göre iyilik hali “konforlu, rahat, sağlıklı ve mutlu olma hali” olarak ifade edilirken, Türk Dil Kurumu’na göre “gönenç olma, sağlığı yerinde olma, esenlik” anlamı taşımaktadır. Fakat iyilik hali kavramı, literatürde çok geniş bir

yelpazede ele alınmaktadır. Özellikle kavramın karmaşık doğası; modern refah kavramları bağlamında kişisel, politik ve sosyal kontroller açısından bireysel yaşam tarzı seçimlerine göre ele alınmaktadır. Bu kavramın içeriğinde hem bireysel faktörlere (yaşam doyumu, sağlıklı olma, mutlu olma, iyi hissetme, kendini gerçekleştirme, kendi kaderini tayin etme gibi) hem de sosyal faktörlere (insan hakları, sosyal adalet, gelirden eşit pay alma, sosyal güvenlik ve eşitlik gibi toplumsal iyi oluş) vurgu yapılmaktadır (Bradley, 2009; Talbott, 2010).

İyilik halinin belirlenmesinde niceliksel olarak yapılandırılmış bir takım ölçme yaklaşımları bulunmaktadır. Bu yaklaşımların çoğunluğu bireysel iyilik haline (*subjective well-being*) odaklanmaktadır. Örneğin, (Hills ve Argyle, 2002) tarafından geliştirilen Oxford Mutluluk Envanteri, yalnızca insanların duygusal durumunu ele almakla kalmaz, aynı zamanda karar verme, memnun etme, sağlıklı olma, ilgi gösterme, hayatta kalma ve kontrol etme hissine sahibi olma gibi psikolojik iyilik hali ile ilgili konuları da ele alır. Seligman (2002), hayatın tamamını içeren memnuniyet ve beğenin bilşsel değerlendirmelerine girerek şimdiki ruhsal durum dışındaki mutluluğu da ölçen bir 'Otantik Mutluluk Envanteri' geliştirmiştir. Bu kapsamda Avrupa Birliği (AB) ve OECD gibi kuruluşlar da iyilik halini izleme amaçlı programlar geliştirmektedir. Öte yandan Bentham'ın (1996) iyilik halini mutlulukla ilişkilendirerek 'en büyük mutluluk prensibi' olarak tanımladığı kuramsal yaklaşımının temelinde, "bireylerin ekonomik gereksinimleri en üst düzeyde karşılandığında, mutluluğun da en üst düzeyde gerçekleşeceği" inancı bulunmaktadır. Buradan hareketle bir ülkede Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) arttıkça mutluluğun da artacağı fikri ortaya çıkmaktadır. Diener ve arkadaşları (1985) ise öznel iyi oluşun, duygusal deneyimlere ve bilşsel yargılara işaret ettiğini düşündüklerinden Yaşam Doyumu Ölçeğini geliştirmişlerdir.

Tüm bu kavramsallaştırmalar ışığında iyilik halinin ölçülmesinde üç tür yaklaşımın var olduğu söylenebilir. Bunlar; yaşam doyumunun ölçülmesi, bireyin 'şu andaki durumunu' iyilik hali açısından nasıl algıladığının ölçülmesi ve genel olarak küresel çapta mutluluk, tatmin ve yaşamın anlamına yönelik algı düzeyinin belirlenmesi olarak sıralanabilir (Oishi, 2010).

İyilik halinin küresel ölçekte ölçüm çalışmaları yapılırsa da kültürel bağlamda ele alınması zorunludur. Her kültürde bireysel mutluluk arayışının var olduğu bilinse de

mutluluğa dair algılama ve yorumlamalarda kültürlerarası pek çok farklılık bulunmaktadır (Oishi, 2010). Örneğin yaşam doyumu, özerklik, hayatın anlamlılığı duyguları; batı kültürlerinde doğuya göre daha bireysel ölçütlere dayanırken, doğu kültürlerinde toplumsal (kolektif) iyi oluşa daha çok önem verilmektedir. Ayrıca ülkelerin sosyo-ekonomik durumu da iyi oluşu algılamada belirleyicidir ki yoksul ülkelerde maddi doyuma daha çok önem verilmektedir.

Görüldüğü gibi “iyilik hali” kavramı, bireysel olarak iyi olma, iyi hissetme, psikolojik iyi oluş gibi anlamlarda kullanılsa da daha geniş bir perspektifi ifade etmektedir. Kavramın içeriğinde maddi doyum, sosyo-ekonomik durum, eşitlik gibi toplumsal konular da yer almaktadır. Bu nedenle farklı bilim dallarının ilgi alanlarına giren bu kavrama ilişkin teorilerin ele alınması faydalı olacaktır.

İyilik Haline İlişkin Teoriler

İyilik hali kavramı, genelde psikoloji, felsefe, tıp, ekonomi gibi bilim dallarının; özelde ise pozitif psikoloji, varlık felsefesi, etik, kültürel çalışmalar gibi disiplinlerde farklı bakış açıları ile ele alınmıştır. Sosyal hizmet mesleğinin eklektik bilgi temeli, bu disiplinlerdeki bilgi birikimini bütüncül hale getiren bir bakış açısı ile çok yönlü olarak iyilik halini tartışmaktadır. Çünkü insanın tek boyutlu bir varlık olmamasından dolayı iyilik hali de tek yönlü olarak açıklanamamaktadır. Buradan hareketle çalışmanın bu kısmında iyilik haline ilişkin teoriler incelenecektir.

İyilik hali, Antik Yunan döneminden bu yana geleneksel olarak felsefi çalışmaların konusu olmuş ve ‘iyi yaşam’ ile ‘mutlulukla’ ilişkilendirilmiştir (Haybron, 2007). Tarihsel açıdan bakıldığında klasik felsefede yani Antik Yunan döneminde iyilik hali kavramının doğru-yanlış, iyi-kötü ve güzel-çirkin gibi kavram çifti olarak tartışıldığı görülür (Özlem, 2014: 19). Aristo'nun eserlerinde önemli bir tema olan iyilik hali yani refah (iyi yaşam, mutluluk) modern felsefede ‘yararlanıcılık’ teorisinin bir parçası olarak ‘hedonizm’ kavramıyla ilişkilendirilmiştir. Çağdaş felsefede ise iyilik hali kavramı son otuz yılda ilgi gören önemli bir konu haline almış ve ‘nesnel teoriler’ ile bütünleştirilmiştir. Tüm bu yaklaşımlar ele alındığında felsefede iyilik hali teorilerinin hedonist, arzulanırlık ve nesnel teoriler olmak üzere üç ana başlıkta ele alınmasının mümkün olduğunu söylenebilir.

Hedonist Teoriler

Hedoni kavramı, Yunanca 'da "eudemonia" yani 'eu' (iyi) ve 'daimōn' (ruh) sözcüklerinden oluşmakta ve bununla birlikte, 'insanın gelişmesi' anlamında da kullanılmaktadır. Ahlak felsefesinde eudaimonia; doğru eylemlerin, bir bireyin refahı ile sonuçlanan eylemler olduğunu belirtmek için kullanılır. Hedonist teoriler, yalnızca 'zevkin özünde iyi olduğunu' ve 'acının tek içsel kötülük olduğunu' kabul eder. Dolayısıyla bir kişinin hayatı, yaşamdan zevk aldığı ve acı çekmediği ölçüde iyi geçmektedir. Başka bir deyişle, hedonist teorilerin özünde "insanın nihai amacının mutlu olmak" olduğuna dayanan bir öğretiyi bulunmaktadır (Lenoir, 2016: 38).

Antik Yunan Dönemine uzanan hedonist teorilerin öncüsü Sokrates (M.Ö. 470-399) olmuştur. Sokrates'in "kendini tanı" ilkesi, insanların "yaratılıştan iyi olduğu" görüşünden kaynaklanır ve bu kavram Sokrates'in "ahlakçı akılcılığını" ifade eder. Buna göre insan eylemlerinin nihai hedefi 'iyilik hali' yani mutluluk olup, iyilik hali insanın bedensel ve tinsel olarak kendini tanımasıyla sağlanabilir (Michalos, 2008: 348). Platon (M.Ö. 428-348) ise iyilik kavramını 'güzellik' ve 'adalet' kavramlarıyla birlikte ele alır. İnsanın iyilik halinin sağlanmasında bedensel ve psikişik bileşen ve işlevlerinin bir 'denge' ve 'uyum' içerisinde olması gerekir. Aynı zamanda Platon'a göre önce iyilik olarak beliren durumun daha sonra kötülüğe dönüşmesi acıma, koruma ve yardım etmeyi yani yepyeni bir iyilik durumunu ortaya çıkarmaktadır (Hardy, 2011: 170). Aristoteles'in (M.Ö. 384-322) ise bu noktada felsefeye en büyük katkısı; ahlak, erdem ve iyi hayat yaşamamanın ne olduğu hakkındaki çalışması olmuştur. O, bu konuları sorgularken, tüm insanlık için en yüksek iyiliğin 'mutluluk (psikolojik iyi oluş)' olduğu sonucuna varmıştır. Bu bakış açısına göre erdem, ruhun akıllı parçasının etkinliğinde insanın işlevlerini en iyi şekillerde yerine getirme halidir. Erdemli insanlarda da iyilik hali yalnızca insanın kendi kendisine yeten bir varlık olmasıyla mümkün olabilir (Özlem, 2014: 57). Benzer şekilde Epicurus'un öğretilerinde insanın yaşamdan aldığı keyfi en üst düzeye çıkarmasıyla fayda sağlaması ve korku ile bedensel acılarından kaçınmasıyla iyi bir hayat yaşanabileceği ortaya konulmuştur. Buna göre insanın uzun süreli yaşamı göz önüne alındığında yalnızca bedensel hazların amaçlanmadığı ve geçici hazlardan ziyade daha çok uzun vadeli hazlara yönelmesi gerektiği anlaşılır (Lenoir, 2016: 34).

Hedonist teorilerin nihai hedefi bir bireyin kişisel mutluluğunu ve onun yaşamını etik kaygının merkezine yerleştirmektir. Bu açıdan bakıldığında hedonist teorilerin

modern çağlardaki yansımalarında en önemli gelişme olan John Stuart Mill'in "Utilitarianism" (Yararcılık) isimli kitabı öne çıkmaktadır. Bu kitapta hedonist felsefe "insanı mutlu eden davranışları etik açıdan doğru, acı veren davranışları ise yanlış olarak kabul eden öğretisi" şeklinde tanımlanmaktadır (Brey, 2012: 17). Mill'e göre insanlar bireysel iyilik haline ancak toplumsallık durumunda ve karşılıklı yarar düşüncesi doğrultusunda ulaşabilirler. Bu açıdan Mill'in bireysel iyilik haliyle toplumun genel iyiliğini bağdaştırdığı söylenebilir.

Arzulanırılık Teorileri

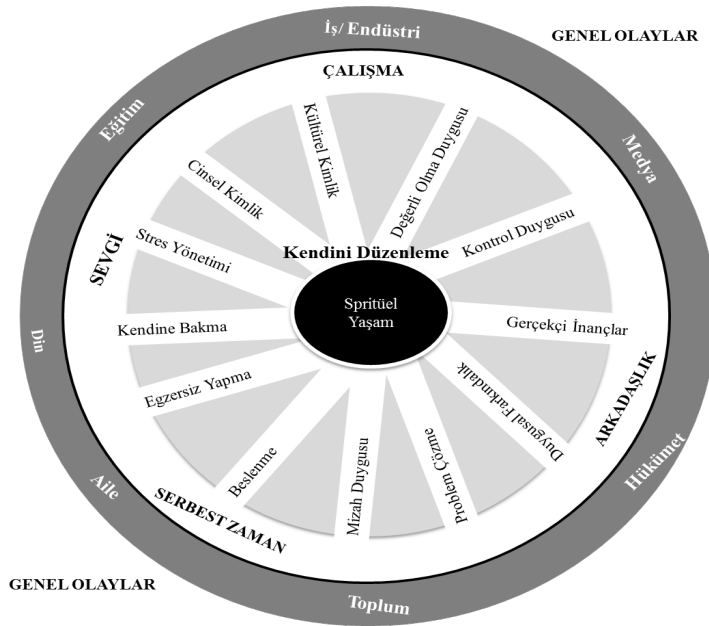
'Tercih-doyum teorileri' olarak da adlandırılan arzulanırılık teorileri, iyi olmanın kişinin arzularının yerine getirilmesinde yattığını savunur. Arzulanırılık teorileri 19. yüzyılda refah ekonomisinin bir sonucu olarak ortaya çıktı. Refah ekonomistleri, ekonomik konularda refah veya fayda arasındaki ilişkiyi ölçmek için objektif kriterlere sahip olmak amacıyla bu teoriyi öne sürdüler (Olsaretti ve Arneson, 2006). Bununla birlikte zevk ve acının insan tarafından içselleştirildiğini ve kolayca ölçülemediğini ortaya koydular. Bu nedenle ekonomistler tercihlerin veya arzuların memnuniyetinin belirlenmesi amacıyla bir iyilik hali arayışına girdiler. Bu teoriye göre insanlar tercihlerini belirtebilir ve bunları birbirleriyle ilişkilendirebilir. İktisatçılar bu tercihleri ölçebilir ve bunları 'fayda fonksiyonlarına' dâhil edebilirler (Brey, 2012:15-34). 'Tercih-doyum teorileri', insanların mevcut arzularının yerine getirildiği ölçüde iyilik halinin daha fazla olduğunu ve en iyi hayatın, herkesin gerçek arzularının yerine getirildiği bir hayat olduğunu kabul eder.

Hedef Liste Kuramları

Hedef listesi teorilerinin odak noktasında her bireyin yaşamını sürdürebilmesi ve var olabilmesi için uygun bir hedefi olmasına ilişkin düşünceler yer alır. İnsanın yaşamında bir hedefinin olması hayatın anlamlı olması için şarttır. Birey seçtiği hedefine odaklandığında enerjisini doğru ve etkili yönlendirme imkânına sahip olur. Bu açıdan bakıldığında bireysel iyilik halinin öznel zevk deneyimi veya başka bir deyişle öznel arzuların yerine getirilmesi yerine kişilerin nesnel koşullarının bir sonucu olduğunu kabul eder. Bireyin hedeflediği bileşenler zevk, tutum ve davranışlar anlamında objektif perspektif sağlamakta ve listeye giren şeyleri yapmak; kişinin hayatında iyilik halinin oluşumuna zemin hazırlamaktadır (Fletcher, 2013: 206).

Hedef liste kuramı pek çok bilim insanı tarafından ele alınmış ve özellikle insan ihtiyaçları ve ihtiyaçların karşılanmasındaki hedeflerle bağlantılandırılmıştır. Bu yönden Abraham Maslow tarafından 1943 yılında geliştirilen ‘ihtiyaçlar hiyerarşisi piramidi’ yaklaşımı hedef liste kuramının kökenlerinde filizlenmiştir. Bu yaklaşıma göre, insanların ihtiyaçlarını (*fizyolojik gereksinimler, güvenlik gereksinimi, ait olma, sevgi, sevecenlik gereksinimi, saygınlık ve kendini gerçekleştirme gereksinimi*) karşılamalarıyla, kendi içlerinde bir hiyerarşi oluşturan daha 'üst ihtiyaçlar'ı tatmin etme arayışına girdikleri ve bu ihtiyaçların karşılanmasıyla iyilik halinin oluşacağı ortaya konulmaktadır (Maslow, 1943: 372).

Benzer şekilde temelini bireysel psikoloji ekolünün kurucusu olan Alfred Adler'in yaşam görevleri kuramından alan ve 2000 yılında Myers, Witmer ve Sweeney tarafından geliştirilerek ‘iyilik hali çemberi’ olarak kavramsallaştırılan yapı, her insanın kendisini bekleyen yaşam hedeflerinin üstesinden gelmek durumunda olduğunu ve böylece tam iyilik halinin sağlanacağını savunmaktadır (Banks, 2015: 10)

Şekil 1. İyilik Hali Çemberi

Kaynak: Myers, J.E., Sweeney, T.J. ve Witmer, J.M., 2000'den aktaran Korkut Owen, F. (2016). İyilik Hali Çalışma Kitabı (Cilt 2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

İyilik halini bütüncül bir bakışla ele alabilmeyi sağlayan bu çalışmaya göre çemberde yer alan tüm bileşenler birbiriyle ilişkilidir. Buna göre insanın yaşamda

kendini düzenleme, çalışma ve serbest zaman, sevgi, arkadaşlık ve spiritüel yaşam olarak ifade edilen 5 temel hedefi vardır. Beş temel yaşam görevi sağlıklı bir insanın görevlerini ortaya koyar (Korkut Owen, 2016: 6). *Kendini düzenleme*; kendi içerisinde 12 ögeyi barındıran bu bileşen kendi kendini yönetebilme, özgürleşme ve başka birine muhtaç olmadan yaşama pratiklerine odaklanır. *Çalışma ve serbest zaman*; psikososyal ve ekonomik hedeflerin gerçekleştirilmesini sağlayan faaliyetler ile meraklı olmak ve yeni şeyler deneyerek öğrenmeye açık olmayla bağlantılı bedensel, sosyal, entelektüel, yaratıcı veya bireye içsel bir tatmin olanağı sunan gönüllülük eylemlerini kapsamaktadır. *Sevgi*; diğer insanlara güven duyma, kendini açma, yakınlık kurabilme, kendini ve başkalarını sevebilme boyutlarını ele alır. *Arkadaşlık*; sosyal açıdan sağlıklı yaşam olarak ele alınan bu kavram, çeşitli topluluklara katılımı ve sağlıklı ilişkiler geliştirmeyi içerir. *Spiritüel yaşam* ise hayatı anlamlandırma yolu olarak da ifade edilen bu kavram yaşamı yönlendiren inançları, değerleri ve ahlaki anlama (veya anlamaya çalışma) sürecidir.

Sosyolojide bireyin öznel olarak iyi oluşu (*subjective well-being*) tartışılan bir yapı olmasa da bu konu pragmatik, ideolojik ve teorik olarak irdelenmektedir. Sosyolojinin temel amacı olarak insan davranışlarının açıklanması bağlamında toplum içinde yaşayan insanın öznel iyi oluşunun bireysel düzeyde bir kavram olduğu ortaya konulmakta ve bu bağlamda 'hasta olma' ile ilişkilendirilmektedir. Öte yandan toplumsal eşitlik ve sosyal uyum gibi objektif refah kavramları da sosyolojinin ilgi alanının içinde yer almaktadır. Ayrıca öznel iyi oluşu karşılaştırılabilir sosyal standartlarla da ele alan sosyoloji kuramları vardır (Veenhoven, 2008).

Psikolojide ise özellikle pozitif psikolojinin ilgi alanına giren iyilik hali kavramı öncelikle stresli deneyimler üzerine odaklanmıştır. Daha sonrasında ise yaşam olaylarının ve değişimin birey üzerinde mutlaka bir stres kaynağı olmadığı savunulmuş ve tüm yaşam olaylarının kişisel bir deneyim olduğu; önemli olanın kişinin olaylarla başa çıkma yöntemi, olaylar üzerindeki kontrol hissi olduğu, kişinin benlik saygısını arttırmanın farklı yolları olabileceği görüşü önem kazanmıştır c Bu yönüyle her yaşam olayı deneyimi, kişisel gelişim ve iyilik halini sağlamak için bir fırsat, 'kendini keşfetme' için bir şanstır.

Farklı bilim dallarının iyilik halini nasıl ele aldığını aktardıktan sonra sosyal hizmetin bu konudaki rolüne değinmek gerekli olmaktadır.

Sosyal Hizmetin İyilik Haline Bakışı

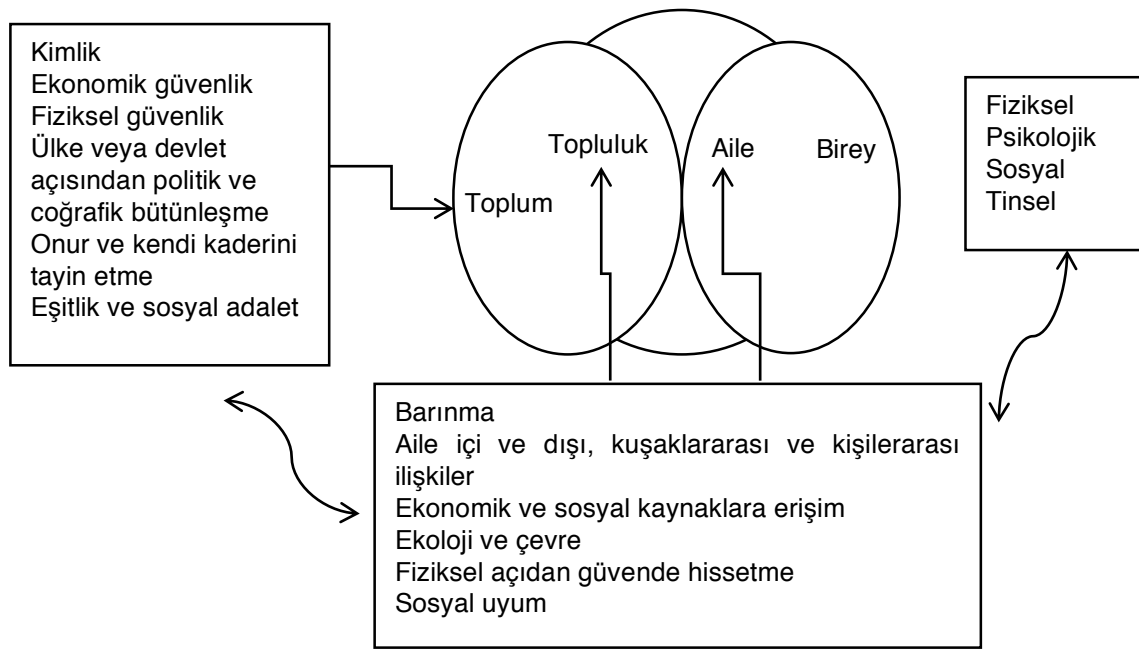
Sosyal hizmet uygulamalı bir bilim dalı olup; “bireylerin, ailelerin, grupların ve toplumun iyilik halini artırmak için sosyal değişime, insan ilişkilerinde sorun çözmeye, güçlenmeye ve özgürleşmeye katkı sağlayan bir meslektir. Sosyal hizmet mesleği bireylerin toplum içerisindeki işlevselliğini etkileyen birey ve çevresi arasındaki etkileşimi odak noktasına almaktadır. Sosyal hizmetin nihai amacı, müracaatçıların etkileşimlerini artırarak birey, grup ve toplum düzeyinde sorun çözme kapasitesini artırmak, yaşam kalitesini iyileştirmek ve tam iyilik halini sağlamaktır (IFSW ve IASSW, 2014).

Sosyal hizmetin tanımında vurgu yapılan iyilik halinin sağlanması, sosyal hizmet uygulamasında odak noktadadır. Sosyal hizmet uzmanlarının çalıştığı müracaatçı sistemine göre planladığı müdahalelerde işlevsel bir iyilik hali tanımlaması zorunludur. Sosyal hizmetin çevresi içinde birey anlayışı, sosyal hizmet uzmanlarının meseleye çok odaklı (*multifocal*) yaklaşmasını gerektirmektedir. Örneğin bir aileye sadece ekonomik destek veriyor olmak onun bütüncül iyilik halinin sağlanacağı anlamına gelmemelidir. Bu ailenin ekonomik ihtiyaçlarının yanı sıra psikolojik, sosyal, tinsel ve gelişimsel ihtiyaçları da olabilir ve bu ihtiyaçların ancak ve ancak tüm bileşenlerinin karşılanması ile tam iyilik hali elde edilebilir.

İyilik hali kavramını sosyal hizmet uygulamaları bağlamında düşündüğümüzde üç yaklaşım öne çıkmaktadır. Birincisi; iyilik halinin bireyin yaşam olayları karşısında elde ettiği deneyimlerin niteliği, ikincisi iyilik halinin bireyin kendi seçimlerine dayanıp dayanmadığı ve üçüncüsü başarı, hayatın anlamı ve mutluluğa ilişkin nesnel kriterlere dayanıp dayanmadığı (Benton ve Craib 2001, akt. Simpson ve Murr, 2014). Burada, iyilik hali kavramında bireylerin elde ettiği deneyimlere vurgu yapılmakta ancak bu deneyimlerin niteliği tartışma konusu olmaktadır, yani herhangi bir deneyim bireyin iyilik haline katkı veriyor mu ya da hangi deneyimler iyilik haline katkı verebilir soruları gündeme gelmekte, bireyin yaşam deneyimleri önemli ancak bu sorulara kim karar verecektir? Ayrıca iyilik halinin sağlanmasında bireyin rolü nedir? Bireyin kendi tercihlerine dayanan kararlar verebilmesi her zaman mümkün müdür? Ayrıca başarı, mutluluk gibi kavramların nesnel olarak ölçülebilmesi de tartışmalıdır. Sosyal hizmetin rolü ise bireyin yaşam deneyimlerine önem verme, bireyi güçlendirerek kendi hayatı

hakkında karar vermesini destekleme, kişisel güce vurgu yapma, bireyin işlevselliğini en üst noktaya çıkarma olarak değerlendirilebilir.

Bu noktada McNaught (2011)'un iyilik hali ile ilgili sosyal bilimciler için geliştirmiş olduğu "tanımsal çerçeve"yi ele almak faydalı olacaktır. Bu çerçeveye göre sosyal bilimciler iyilik halinin hem öznel hem de nesnel bileşenlerini göz önüne almadan iyilik hali ile ilgili doğru değerlendirmelerde bulunamazlar. (McNaught, 2011; akt. La Placa, McNaught ve Knight, 2013).

Şekil 2. İyilik Halinin Tanımsal Çerçevesi

Kaynak: Knight, A. & McNaught, A. (Eds). (2011) Understanding wellbeing: An introduction for students and practitioners of health and social care. Banbury: Lantern Publishing (pp. 11).

Bu kavramsallaştırmada iyilik hali en temelde dört bileşenden oluşmaktadır: bireysel, ailevi, topluluk ve toplum düzeyinde iyi oluş (La Placa, McNaught ve Knight, 2013). Burada iyilik hali bireysel özelliğinin ötesinde aile, topluluk ve toplum ile ilişkilendirilmekte ve çevre, coğrafi özellikler, sosyo-ekonomik ve politik güçleri de içermektedir. Bu modelde birey yer alsa da modele salt bireysel bakış açısı hâkim değildir ve iyilik halini çok boyutlu olarak, refahı her yönüyle ele almaktadır.

Modelde yer alan dört bileşene bakıldığında ilk olarak bireysel boyut değerlendirilmiştir. Bireysel boyutta iyilik hali için kişinin bilinç ve güç sahibi olarak yer aldığını, başka bir deyişle kendi yaşamının aktörü olduğunu (*agent*) savunur. Bununla beraber bireylerin sosyal olarak tanımlanan refah kavramlarından ve 'yaşam nasıl olmalı' gibi diğer standart tanımlardan etkilenebildiği belirtilmektedir. Yani bireylerin kişisel iyi oluşları tanımlanırken hem öznel deneyimleri hem de daha geniş yapısal koşulların etkisi tartışılmaktadır.

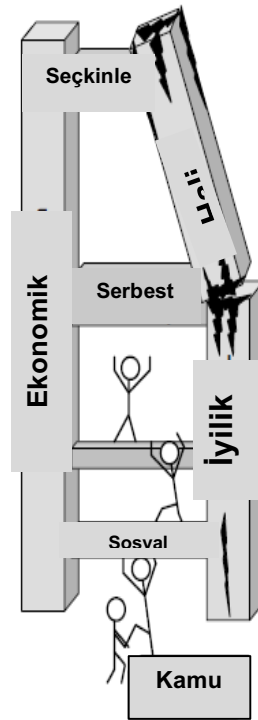
Aile düzeyinde iyilik hali ise aile sağlığı, yaşam ve iş doyumunu, ilgi ve katılım, kişiler arası ve kuşaklar arası ilişkilerin kalitesi, ailenin ekonomik ve diğer kaynaklara erişimi ve aile üyelerinin bu konudaki olumlu ve olumsuz değerlendirmelerini ifade eder. Aile bireyi şekillendirirken aynı zamanda para, sevgi, bilgi ve statü gibi kaynaklar sağlayarak iyilik halini olumlu ya da olumsuz olarak etkileyebilir.

Topluluk düzeyinde iyilik hali kavramı genellikle bireylerin, ailelerinin ve toplumlarının sosyal, kültürel ve psikolojik ihtiyaçlarını ifade eder. Böylelikle sağlık, yoksulluk, ulaşım ve ekonomik faaliyetler ile çevresel ve ekolojik değerlendirmelerin etkisini kabul ederek öznel refahın ötesine geçer ve iyilik halini "sosyal sermaye" ile ilişkilendirir. Topluluklar, ekonomik canlılığın, fiziksel ve çevresel güvenliğin bozulmasına neden olabilecek dış kaynaklardan ve olaylardan etkilenirler (McGillivray, 2006).

Toplumsal düzeyde refahın geliştirilmesi, son yıllarda ön plana çıkmış ve refahın nasıl tanımlanacağına ilişkin tartışmalara neden olmuştur. Öncelikle Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) ile iyilik hali ilişkilendirilmiş; sonrasında ise temel ihtiyaçların giderilmesinde hem bireysel hem de toplumsal katılımın önemli olduğu vurgulanmıştır (Dolan, Peasgood ve White, 2008). Toplumsal refah kavramının geliştirilmesinde (toplumsal eşitsizliklerin değerlendirilmesi ve ölçülmesi yöntemlerin geliştirilmiştir), örneğin İnsani Gelişim Endeksi ve Gayri Safi Milli Mutluluk kavramları geliştirmiştir (Searle, 2008).

Bu modelden yola çıkarak iyilik halini iki temel düzlemde değerlendirmek mümkündür: bireysel ve toplumsal iyi oluş. Bireysel iyi oluş; sosyal hizmetin ilgi odağı olan bireyin güçlendirilmesi, benlik saygısının artırılması, kendi kaderini tayin etmesi, baskı, damgalama ve ayrımcılıkla mücadele etmesi ve sorun çözme kapasitesinin artırılması gibi sosyal hizmet uzmanlarının doğrudan müdahale alanına giren ögeler içermektedir

(Ryan ve Deci, 2011). Fakat yalnızca bireye odaklanılıp onun güçlerinin artırılarak tam iyilik halinin gerçekleştirilemeyeceği bir gerçektir. Burada bireyi çevresinden bağımsız olarak ele almanın yeterli olup olmayacağı tartışılmalıdır. Çünkü birey; içinde bulunduğu çevresel ve toplumsal gerçekliklerden bağımsız düşünülemez. Bireysel iyi oluş, toplumsal iyilik halinin bir yansımasıdır ve kısa vadede bu gerçekleşse bile sürdürülebilirlik açısından toplumsal koşulların da buna uygun hale getirilmesi şarttır. Diğer bir deyişle, toplumsal sistemler bağlamında iyilik halinin iyileştirilmesi ancak bireysel ve toplumsal düzeyde faktörlerin aynı anda kucaklandığı durumlarda sağlanabilir. Bu tartışma sonucunda iyilik halinin ikinci düzlemi olan toplumsal iyi oluş kavramı gündeme gelmektedir. Toplumsal iyi oluşta ise ekonomik büyümenin yanı sıra sosyal adaletin sağlanması, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, toplumsal eşitsizliğin önüne geçilmesi ve farklılıklara saygı duyulması gibi kavramlar yer almaktadır. Burada da toplumsal iyilik halinin sağlanmasının sosyal hizmetin temel amaçlarıyla bütünleştiği görülmektedir.

Şekil 3. Ekonomik Gelişme ve Öznel İyi Oluş

Kaynak: Searle, B. A. (2008). *Well-being: In search of a good life?* Great Britain: The Policy Press.

İyilik hali kavramı her ne kadar kişisel mutluluk, yaşam doyumu, yaşam kalitesi gibi bireysel boyutta düşünülse de aslında sosyal yapılar içinde belirlenmektedir. Bu yönüyle bireysel ve toplumsal iyilik halinin sağlanmasında sosyal sorumluluk bilinciyle hareket eden refah devletlerinin varlığı tartışılmaya değer görünmektedir. Genellikle ekonomik büyümenin bireysel refaha çok büyük katkıları olacağı düşünülmekte ve ülkelerin gelişmişlik düzeyi ekonomik refah ile ölçülmektedir. Ekonomik refahın sağlanmasının ülkelerin büyüme ve ekonomik koşullarıyla ilişkili olduğu bilinse de gelir dağılımındaki eşitsizlikler ve sosyal adaletin sağlanması iyilik haliyle ilişkilidir. Şekil 3'te de görüldüğü gibi tek başına ekonomik büyüme, iyilik halini sağlamakta yetersiz kalmaktadır. Çünkü ekonomik büyümenin avantajlarından yararlanan kesim ile yararlanamayan bireyler arasındaki fark her geçen gün artmakta ve toplumda derin eşitsizlikler oluşmaktadır. Bu noktada sosyal hizmetin sosyal adaleti sağlama, savunuculuk, insan hakların korunması ve geliştirilmesi gibi doğrudan ve dolaylı uygulamalarına gereksinim duyulmaktadır (Searle, 2008).

SONUÇ

İyilik hali; sağlıklı, mutlu ve güvende olma gibi bireysel faktörlerin ve fiziksel, sosyal ve ekonomik güvenlik gibi toplumsal faktörlerin bir arada ele alındığı bütüncül bir kavramdır. Kavramın çok boyutlu doğası sosyal hizmet mesleğinin tanımında da açıkça yer aldığı gibi insanların ulaşmak istediği nihai hedeftir. Bu hedefe ulaşılmasında bireysel ve toplumsal refahın bir arada sağlanması kritik bir öneme sahiptir.

Payne'in hümanistik teori kapsamında ifade ettiği üzere (2011) sosyal hizmet üç temel kavramsallaştırma düzeyinde işlev gösterir. Birincisi; bireyin temel ilgi alanlarını, duygu, değer ve spiritüellik ekseninde gelişimi ve kişisel mutluluğu artırmayı hedefleyen ve bireysel özgünlüğü vurgulayan terapötik yöndür. İkincisi; insan ilişkilerinde sorun çözmek için insani gelişimi kendi kaderini tayin hakkı düzleminde ele alan yöndür. Üçüncüsü ise sosyal değişim odağında sosyal adalet, fırsat eşitliği, bireyin özgürleştirilmesi ve sosyal işlevselliğini kazanmasını içeren dönüşümsel yöndür. Tam iyilik halinin sağlanabilmesi için bu üç temel kavramsallaştırmanın sosyal hizmet müdahalelerinin tüm düzeylerinde kullanılması gereklidir.

Sosyal hizmetin eklektik bilgi temelinden yola çıkarak uygulamalarını gerçekleştiren sosyal hizmet uzmanlarının iyilik hali kavramında çok yönlü bir bakış

açısı geliştirmesi gerekmektedir. Bu bağlamda bu kavramın ele alındığı bu çalışmada iyilik halinin içerdığı öğelerin tartışılması ve bu öğelerin uygulamaya nasıl yansıtılacağı tartışılmıştır. Buna göre; iyilik hali hem bireysel hem de toplumsal faktörlerin uyum içerisinde ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adams, R., Dominelli, L., & Payne, M. (2009). Eleştirel Bir Sosyal Hizmet Anlayışına Doğru. R. Adams, L. Dominelli, & M. Payne içinde, *Sosyal Hizmet: Temel Alanlar ve Eleştirel Tartışmalar* (S. Yağcıoğlu, Çev., s. 34). Ankara: Nika Yayınevi.
- Banks, D. R. (2015). *Wheel of Wellness: The Three-Step System to a WOW Life*. Bloomington: Balboa Press.
- Bentham, J. (1996). *The Collected Works Of Jeremy Bentham: An Introduction to the principles of morals and legislation*. Clarendon Press.
- Bradley, B. (2009). *Well-Being And Death*. OUP Oxford.
- Brey, P. (2012). Well-Being in Philosophy, Psychology and Economics. P. Brey, A. Briggie, & E. Spence içinde, *The Good Life in a Technological Age* (s. 15-34). New York: Routledge.
- CASW. (2008). What is social work? <http://www.casw-acts.ca/en/what-social-work>
Erişim tarihi: 21 Nisan 2017
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The Satisfaction With Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 71-75.
- Dolan, P., Peasgood, T., & White, M. (2008). Do We Really Know What Makes Us Happy? A Review Of The Economic Literature On The Factors Associated With Subjective Well-Being. *Journal Of Economic Psychology*, 29(1), 94-122.
- Fletcher, G. (2013). A Fresh Start For The Objective-List Theory of Well-Being. *Utilitas*, 25(2), 206-220.
- Hardy, J. (2011). *The Knowledge About Human Well-Being in Plato's Laches*. R. A. King, & D. R. Schilling içinde, *How Should One Live?: Comparing Ethics in Ancient China and Greco-Roman Antiquity* (s. 170). Berlin: Walter de Gruyter.
- Haybron, D. M. (2007). *The Pursuit Of Unhappiness*. Oxford: Oxford University Press.
- Hills, P., & Argyle, M. (2002). The Oxford Happiness Questionnaire: A Compact Scale For The Measurement Of Psychological Well-Being. *Personality And Individual Differences*, 1073–1082.
- IFSW & IASSW. 2013. *Global Definition Of Social Work*.
<http://ifsw.org/tag/definition-of-social-work/>

- IFSW & IASSW. 2014. *Global Definition Of Social Work*.
<http://ifsw.org/policies/definition-of-social-work/>
- Knight, A. & McNaught, A. (Eds). (2011) *Understanding Wellbeing: An Introduction For Students And Practitioners Of Health And Social Care*. Banbury: Lantern Publishing (pp. 11).
- Korkut Owen, F. (2016). *İyilik Hali Çalışma Kitabı* (Cilt 2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- La Placa, V., McNaught, , A., & Knight, A. (2013). Discourse On Wellbeing in Research And Practice. *International Journal Of Wellbeing*, 116-125.
- Lenoir, F. (2016). *Mutluluk Üstüne Felsefi Bir Yolculuk*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50, 370-396.
- Mcgillivray, M. (2006). *Inequality, Poverty And Well-Being*. In *Inequality, Poverty And Well-Being* (Pp. 1-7). Palgrave Macmillan UK.
- Michalos, A. C. (2008). Education, Happiness And Wellbeing. *Social Indicators Research*, 87(3), 347-366.
- Myers, J. E., Sweeney, T. J., & Witmer, J. M. (2000). The Wheel Of Wellness Counseling For Wellness: A Holistic Model For Treatment Planning. *Journal Of Counseling & Development*, 78(3), 251-266.
- Oishi, S. (2010). *Culture and Well-Being: Conceptual and Methodological Issues*. E. Diener, J. F. Helliwell, & D. Kahneman içinde, *International differences in well-being* (s. 34-70). New York: Oxford University Press.
- Olsaretti, S., & Arneson, R. J. (Eds.). (2006). *Preferences And Well-Being* (No. 59). Cambridge University Press.
- Oxford Dictionary. (2017). Well-being.
<https://en.oxforddictionaries.com/definition/well-being>
- Özlem, D. (2014). *Etik: Ahlak Felsefesi*. İstanbul: Notos Kitap.
- Payne, M. (2006). *What is professional social work?* Bristol: Policy Press.
- Payne, M. (2011). *Humanistic Social Work: Core Principles in Practice*. Lyceum Books.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2011). A Self-Determination Theory Perspective on Social, Institutional, Cultural, and Economic Supports for Autonomy and Their Importance for Well-Being. A. Delle Fave içinde, *Human Autonomy in Cross-*

- Cultural Context: Perspectives on the Psychology of Agency, Freedom, and Well-Being (s. 45-65). New York: Springer.
- Searle, B. (2008). *Well-Being: In Search Of A Good Life?*. Great Britain: Policy Press.
- Seligman, M. E. (2002). Positive Psychology, Positive Prevention, And Positive Therapy. *Handbook Of Positive Psychology*, 2, 3-12.
- Simpson, G., & Murr, A. (2014). Reconceptualising Well-being: Social Work, Economics and Choice. *Culture Unbound*, 891–904.
- Talbott, W. J. (2010). *Human Rights And Human Well-Being*. New York: Oxford University Press.
- TDK [Türk Dil Kurumu]. (2017). Güncel Türkçe Sözlük – Felsefe. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58fa01992916b8.90389546 Erişim tarihi: 21 Nisan 2017
- TDK [Türk Dil Kurumu]. (2017). Güncel Türkçe Sözlük – İyilik Hali. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58fa01992916b8.90389546 Erişim tarihi: 21 Nisan 2017
- Veenhoven, R. (2008). *Sociological Theories of Subjective Well-Being*. Eid, M., & Larsen, R. J. (Eds.). The science of subjective well-being. Guilford Press.
- Zastrow, C. (2010). *Sosyal Hizmete Giriş*. (D. B. Çiftçi, Çev.) Ankara: Nika Yayınevi.